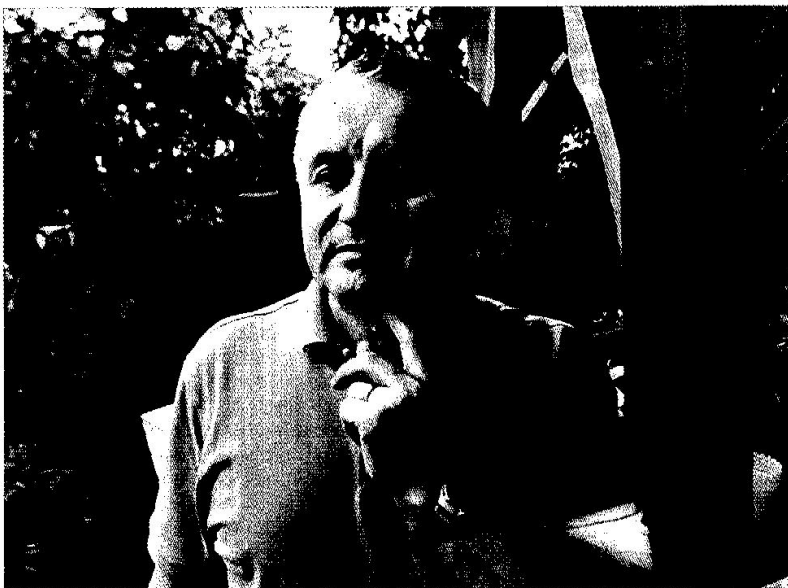

Čo s vysokým školstvom? Pár poznámok k jeho reforme

V čase normalizácie sníval Dominik Tatarka vo svojej vnútornej emigrácii sen o obci Božej. Chápeť to ako metaforické vyjadrenie spoločenstva slobodných slušných ľudí. Podľa mňa malé národy a štáty, ak chcú byť úspešné, ani nemajú inú cestu – musia byť slušnejšie, šikovnejšie, usilovnejšie a vnútorne solidárnejšie ako veľké.

Pre mnohých mal rok 1989 znamenať začiatok utvárania takejto spoločnosti, návrat k dobrým stránkam našej histórie, k vzorom a príkladom ľudskosti a spravodlivosti. No po dvadsiatich siedmich rokoch vidíme, že dominuje niečo úplne iné. Ekonomike sa síce darí, pomaličky sa zlepšuje aj sociálne prostredie, ale duchovný život, zmysel pre slušnosť, spravodlivosť a úctu upadol. Politikov už skoro nikto neberie vážne, a čo je najhoršie, takmer na bod mrazu poklesla aj dôvera v štát a jeho inštitúcie.

Ak sa nemá naša krajina zaseknúť v kríži beznádeje a morálneho úpadku, pokrytectva a zlodejstva, ak naša mládež nemá naďalej hlúpnuť a hrubnúť, treba urýchlene presadiť zásadné zmeny vo verejnom i v súkromnom živote ľudí. Jednou z oblastí, od ktorej závisia zmeny k lepšiemu, je školstvo. Konečne sa o ňom vážnejšie hovorí, ba aj diskutuje. Ochoť zmeniť – a zásadne – jeho zanedbaný stav už deklaruje aj ministerstvo školstva. V úvahách a návrhoch o reforme vysokého školstva na Slovensku je veľa inovatívnych prvkov. Na druhej strane dosť problémov, od ktorých závisí jeho prirodzený a konkurencieschopný vývin, si uverejnené texty všimajú iba okrajovo alebo vôbec nie. O niektoré z nich sa chcem podeliť s čitateľmi Rodiny a školy. Vysokému

školstvu nepomôžu čiastkové, hocako hlučne deklarované opatrenia, ale len ucelená, fundamenty školstva meniaci reforma.

Vysoké školstvo na Slovensku sa po roku 1989 vydalo zlými cestami. Nebudovalo sa cieľavedome, naopak, chaoticky sa utváral veľký počet univerzít a ich pracovísk. Dnes máme na Slovensku 20 verejných vysokých škôl, pričom v susednom Česku, ktoré má dvakrát viac obyvateľov, ich je iba 26. Väčšina nových univerzít, fakúlt, katedrií vznikala menej na základe racionálnych analýz a diskusií o ich potrebnosti, zato častejšie vďaka rozhodnutiam a podpore vplyvných ľudí a záujmom ich okolia. Zázemie týchto nových inštitúcií bolo veľmi skromné, veľa ľudí so stredoškolskými návykmi, bez pochopu, čo je duch univerzity, sa stalo z večera na ráno docentmi, ba i profesormi. V školách vzniklo mnoho pracovísk, no väčšina z nich sa vyznačuje malým počtom pracovníkov. Tento stav priniesol a prináša oveľa viac negatív ako pozitív.

Akademická obec na Slovensku je značne atomizovaná, väčšina katedrií žije na spôsob uzavretých komunít. Spolupráca, súťaživosť, ba i komunikácia medzi nimi sú slabšie ako ostrážitosť a neprajnosť, pretože vôľu prežiť má každá z nich silnú. Odborné diskusie sú

zriedkavé, recenzná a anotačná činnosť nemá väčšiu hodnotu. Malý počet zamestnancov katedrií sťažuje spoluprácu s kolegami z blízkych odborov a tým aj prístup k náročnejším grantovým projektom. Pri danom systéme dominuje, okrem výnimiek, nádej získať len také granty, ktoré pomáhajú prežiť, udržať existujúci stav.

Väčšina vysokoškolských katedrií (ústavov) ponúka širokú paletu študijných programov. Otázkou vyvoláva, nakoľko si malé pracoviská s minimálnymi možnosťami dokážu pomôcť pri výučbe externým prostredím, zabezpečovať kvalitu výučby, ponúkať študentom pestrosť tém a metodologických postupov.

Slepé uličky vysokoškolského smerovania

Patrím medzi tých, ktorí si myslia, že naše vysoké školstvo sa skôr či neskôr bude musieť vydať na cestu utvárania väčších pracovísk a redukcie ich počtu. Môže sa to diať cestou spájania rovnakých pracovísk na geograficky blízkych univerzitách, čím by mohlo na novovzniknutom mieste (katedre, ústave) pôsobiť 20 až 30 pedagógov, alebo (o čom sa už dlho hovorí, ale robí sa iba minimálne) cestou zkladania ústavov z príbuzných disciplín na univerzitách, čím by sa napríklad oslabili aj málo užitočné právomoci fakúlt.

Dlhodobu zaznieva volanie po redukcii vysokých škôl. Z rôznych dôvodov je oprávnené, otázkou zostáva, ako by sa redukcia mala realizovať. Vynára sa pritom veľa úskalí, ktoré by mohli viesť nie ku skvalitneniu, ale k ďalšiemu úpadku rezortu s najvyšším podielom vzdelaných ľudí v spoločnosti. Na každej škole a fakulte, aj tej najslabšej, totiž pôsobia výborné pracoviská a kvalitní odborníci a naopak, aj na tej najlepšej vegetujú chabé a bezperspektívne pracoviská i učitelia. Na školách teda existuje, čo sa týka kvality a spoločenskej potrebnosti, veľká vnútorná pestrosť. Preto by vysoké školstvo utrpelo ďalší veľký úder, ak by sa pristúpilo k mechanickej likvidácii celých škôl, a nie k reštrukturalizácii, ktorá by okrem iného zachovala životaschopné pracoviská (kolektívy, študijné programy).

Veľmi nízku mobilitu pracovnej sily v našom vysokom školstve posilňuje aj systém tzv. kamenných pracovísk. V podstate sa dodržiava zvykové právo – stály počet zamestnancov a ich automatická dlhodobá zamestnanosť. Princíp výberových konaní každých päť